

Педагогічне
спілкування, його
вплив на
особистість

Підготував Танько Ю.Ю

Педагогічне спілкування — це система органічної соціально-психологічної дії учителя-вихователя і вихованця в усіх сферах діяльності, що має певні педагогічні функції, спрямоване на створення оптимальних соціально-психологічних умов активної та результативної життєдіяльності особистості.

Професійне педагогічне спілкування — це взаємообумовлений процес рольових ігор учителя-вихователя і вихованців. Якщо для педагога спілкування є передусім видом професійної діяльності, то для учня — це вид повсякденної життєдіяльності. Педагог не тільки взаємодіє з вихованцем, він повинен залишатися одночасно поза ним, бо йому треба спостерігати, аналізувати, коригувати, приймати рішення та ін.

- Виділяють *дві групи прийомів педагогічного впливу*:
- 1. *Створюючі* прийоми коригують поведінку учнів на основі виникнення позитивних почуттів: радості, вдячності, поваги, довіри до вчителя, віри у власні сили. Вони сприяють розвитку нових позитивних якостей. До створюючих прийомів належать:

  - - переконування,
  - - навіювання,
  - - заохочення,
  - - доброта,
  - - увага,
  - - прохання,
  - - організація успіху у навчанні,
  - - залучення у цікаву діяльність.

- 2. *Гальмівні* прийоми сприяють подоланню негативних якостей, вчинків. Вони викликають переважно негативні почуття: сором, незручність, розчарування, засмучення, жаль, каяття. До цієї групи прийомів належать:
  - - паралельна педагогічна дія (вплив на вихованця через колектив),
  - - наказ,
  - - ласкавий докір,
  - - удавана байдужість,
  - - натяк,
  - - іронія,
  - - обурення,
  - - засудження,
  - - покарання,
  - - попередження.

• Виділяють також цілий ряд прийомів педагогічного впливу, що сприяють появі в учнів прагнення працювати над собою. До них належать:

- - **авансування** (оголошення достоїнств учня, яких він ще не виявив, але обов'язково виявить в майбутньому);
- - **великодушне вибачення** (удаване вибачення негідного вчинку в зв'язку з нездатністю учня в даний момент усвідомити здійснене);
- - **витіснення** (усунення негативного прояву через залучення учня до діяльності);
- - **ігнорування** (фіксація несприятливого стану учня, яка зовні виглядає як непомічання того, що відбувається);
- - **надання права на вільний вибір** (підкреслення права учнів на вільний вибір, але розкриття при цьому можливих наслідків, різних варіантів вибору);
- - **концентрація на позитивному** (зняття несприятливого стану через зосередження на позитивному чи в самому учневі, чи в інших людях та предметах);

- - **залишення наодинці з самим собою** (не засудження поведінки чи конкретного вчинку, а надання можливості дитині самій розібратися у скоєному);
- - **педагогічний паліатив** (тимчасова уступка, непомічання порушень соціальних норм чи часткове їх допущення, але підготовка учнів до того, щоб у майбутньому не допускати таких порушень);
- - **пауза** (спеціальне переривання мовлення у спілкуванні з ким-небудь);
- - **придушення** (жорстке припинення і обмеження дій школяра з метою запобігання тим діям, які можуть нанести шкоду);
- - **підміна мотиву** (уміння бачити за проступком позитивні мотиви);
- - **санкціонування** (надання права на виявлення несприятливого стану – апатії, нудьги, смутку – на певний обмежений час);
- - **створення ситуації успіху;**
- - **жарт.**

Умови педагогічного спілкування

Володіння психолого-педагогічними якостями та вміннями

Володіння педагогічним тактом

Уміння "подати" себе

Мовленнєва культура

Гуманістична спрямованість

Знання правил спілкування

- ***Педагогічна вимога*** – це постановка учневі в процесі виховання соціально-культурної норми ставлення і поведінки.

- ***Види вимог за типом ставлення педагога до вихованців:***

- 1) позитивне ставлення – вимога-прохання, вимога довірою, вимога схвалення;
- 2) байдуже ставлення – вимога-порада, натяк, умовна вимога, в ігровому оформленні;
- 3) негативне ставлення – вимога-засудження, вимога з вираженням недовіри, вимога-застереження.

- *Види вимог за засобами, які використовує педагог:*

- 1) вербальні – поділяються на:
  - - безпосередні (прохання, порада, рекомендація, ділове розпорядження, наказ);
  - - опосередковані (розповідь, аналогія, запитання, здивування, натяк);
- 2) невербальні – доповнюють, підсилюють дію слів (пауза, міміка, пластика).

- **Педагогічний такт** базується на повазі до особистості учня, урахуванні його індивідуальних властивостей, якостей та психічного стану, виборі найбільш ефективних для кожної ситуації прийомів впливу.
- **Показниками** педагогічного такту є:
  - **врівноваженість поведінки вчителя, витримка;**
  - **оптимістичне ставлення до можливостей учня, ненав'язливий контроль;**
  - **уміння вислухати, виявити зацікавленість, зняти напруження в класі, виявити радість з приводу успіхів учня або засмучення у зв'язку з невдачею, намітити перспективи, ігнорувати демонстративні негативні прояви у поведінці учнів.**
- У різних ситуаціях доцільними будуть різні прийоми, але за поданих умов не припустимі брутальні зауваження з приводу зовнішності учня, його розуму та здібностей.

- **Позитивне вирішення конфлікту можливе за допомогою таких прийомів:**

- 1. Урегулювання власного емоційного стану, концентрація на проблемі, а не на учасниках.
- 2. Усвідомлення власних мотивів, що спонукають до дії.
- 3. "Пасивне слухання".
- 4. "Активне слухання".
- 5. Перефразування.
- 6. "Я-повідомлення".
- 7. Аналіз проблеми (поділ її на під проблеми, частини).
- 8. Об'єктивація проблеми (розгляд за пунктами — від простих до складних).
- 9. Оцінка кожної позиції, рішення з погляду доцільності.
- 10. Деталізація, вибір тактики, шляхів реалізації рішень.
- 11. Рефлексія своєї поведінки, рішень, здобуття уроків.

- У роботі педагога доцільно використовувати такі прийоми.
- **"Розрив стереотипу"**. Для переривання небажаної поведінки необхідно різко зробити щось незвичайне, несподіване, що викликає розрив умовного рефлексу — появу орієнтувального рефлексу — легкий транс — привертає увагу. Тоді людина легко піддається навіюванню. Наприклад, раптово підняти руки над головою, змінити початий жест, гучність голосу, стати на стілець, заграти на музичному інструменті тощо.
- **"Вибір без вибору"** — ілюзія самостійного вибору стимулює діяльність (Ти виконаєш роботу один чи з товаришем? Перед тим як відповідати, можеш поміркувати). Відбувається навіювання корисної активності.

- **«Ведіння»** — опис тієї реакції, яку ви бажаєте викликати (як і більшість прийомів, використовується після "приєднання"). Наприклад: "Ви сидите і дивитесь, і слухаєте, і розумієте мене, і добре запам'ятовуєте те, що я скажу«.
- ~~Непрямим~~ прийомом впливу або вирішення конфлікту може бути використання **гумору**. Дружній, доброзичливий жарт, вчасний дотепний афоризм викликають посмішку, розслаблюють, знімають напруження, створюють позитивну емоційну атмосферу, дають можливість зекономити час, енергію, викликають повагу до особистості педагога.

- **Міжособистісний вплив** — процес і результат зміни одним індивідом поведінки, установок, намірів, уявлень, оцінок іншого індивіда.

Для належного функціонування педагогічного процесу потрібно, як мінімум, п'ять груп методів впливу на особистість:

- 1. Переконання;
- 2. Вправи і привчання;
- 3. Навчання;
- 4. Стимулювання;
- 5. Контроль та оцінка.

Ефективність методів переконання залежить від дотримання цілого ряду педагогічних вимог:

- **1. Високий авторитет педагога у вихованців.**
- **2. Опора на життєвий досвід вихованців.** Слово педагога набуває конкретного сенсу, якщо воно зачіпає особистий досвід вихованців.
- **3. Щирість, конкретність і доступність переконання.**
- **4. Сполучення переконання і практичного привчання.** Найбільші успіхи виховання досягаються тоді, коли словесний вплив сполучається з організацією різноманітної практичної діяльності.
- **5. Облік вікових та індивідуальних особливостей вихованців**

Вправи та привчання

- **Вправа** - це планомірно організоване виконання вихованцями різних дій, практичних справ з метою формування і розвитку їх особистості.
- **Привчання** - це організація планомірного і регулярного виконання вихованцями певних дій з метою формування хороших звичок

- **Навчання**

- Розділяють методи на словесні, наочні і практичні.
- Також їх поділяють на три основні групи:
  - 1) — методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності;
  - 2) методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності;
  - 3) методи контролю і самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності.

Методи стимулювання.

- **Стимулювати** - значить спонукати, давати імпульс, поштовх думки, почуття і дії.
- **Змагання.** Прагнення до першості, пріоритету, самоствердження властиве всім людям, але особливо молоді. Змагання в навчальних закладах те саме, що спортивне суперництво.
- **Головне завдання педагога** - не дати змагання виродитися в жорстку конкуренцію і в прагнення до першості за будь-яку ціну

- **Заохочення.** Почуття задоволення, яке відчуває заохочений вихованець, викликає у нього приплив сил, підйом енергії, впевненість у своїх силах і, як наслідок, супроводжується високою старанністю і результативністю. Але найбільший головний ефект від заохочення – виникнення гострого бажання вести себе так і діяти таким чином, щоб відчувати цей стан психічного комфорту якомога частіше.
- У той же час заохочення не повинно бути занадто частим, щоб не привести до знецінювання, очікування нагороди за найменший успіх.
- **Предметом особливої турботи** педагога повинно бути недопущення розділу вихованців на захвалених і обійдених увагою.

- **Покарання** - один з найстаріших методів виховання.
- Покарання коректує поведінку вихованця, змушує його задуматися, де і в чому він вчинив неправильно, викликає почуття незадоволеності, сорому, дискомфорту.
- **Педагогічні вимоги** до застосування мір покарання наступні:
  - 1) не можна карати за ненавмисні вчинки;
  - 2) не можна карати поспіхом, без достатніх підстав, за підозрою;
  - 3) поєднувати покарання з переконанням та іншими методами виховання;
  - 4) суворо дотримуватися педагогічного такту;
  - 5) опора на розуміння і підтримку громадської думки;
  - 6) врахування вікових і індивідуальних особливостей вихованців.

- **Педагогічне спілкування**

є поліфункціональним явищем, яке забезпечує обмін інформацією (комунікація), співпереживання, пізнання особистості, самоутвердження (перцепція), продуктивну взаємодію (інтеракція).

- У педагогічному процесі воно виконує такі функції:
- — **контактну** (встановлення контакту як стану обопільної готовності до приймання і передавання повідомлення, змісту взаємозв'язку);
- — **інформаційну** (обмін повідомленнями: прийом, передавання інформації; обмін думками, задумами, рішеннями тощо);
- — **спонукальну** (стимуляція активності партнера з комунікації, спрямування його на певні дії);
- — **координаційну** (взаємне орієнтування й узгодження дій для організації спільної комунікативної діяльності);
- — **пізнавальну** (сприйняття, осмислення змісту інформації, пізнання внутрішнього стану співрозмовника; розуміння і вивчення навколишнього світу, особистості, колективу, себе);

- — **експресивну** (можливість доступно, цікаво й емоційно-виразно передавати знання, формувати уміння й навички; збудження в партнерові необхідних емоційних переживань (“обмін емоціями”));
- — **встановлення відносин** (усвідомлення власного місця в системі рольових, статусних, ділових, міжособистісних та інших комунікативних зв'язків);
- — **організація впливу** (зміна стану, поведінки, рівня комунікативних знань, умінь, досвіду, ціннісно-мотиваційної сфери співрозмовника тощо);
- — **управлінську** (керування своєю поведінкою, вплив на інших людей).

- **Яких правил треба дотримуватись у процесі педагогічного спілкування?**

- Пам'ятайте: успіх педагогічної діяльності насамперед залежить від культури спілкування.
- Моделюйте спілкування не "від себе", а від вихованців, від їх потреб та інтересів.
- Орієнтуйте своє педагогічне мовлення на конкретного учня, а не на абстрактну групу.
- Використовуйте різні види спілкування.
- Вступайте у спілкування з вихованцями, організовуйте його не "по вертикалі", зверху вниз, а на взаємних інтересах.
- Постійно враховуйте психологічний стан окремих вихованців і колективу в цілому.
- Вчіться дивитися на себе ніби збоку, постійно аналізуйте свої вчинки та дії.
- Умійте слухати дітей, зважайте на їхню думку.
- Організуючи спілкування, намагайтесь зрозуміти настрій вихованців і на цій основі моделюйте спілкування з ними.

- Спілкування має приводити не до конфліктів, а попереджувати їх.
- Не принижуйте людську гідність вихованців.
- Спілкування має бути систематичним. Не залишайте "незручних" для вас вихованців поза увагою.
- Ініціативу спілкування з учнями тримайте у власних руках.
- У процесі спілкування враховуйте стать вихованців.
- Уникайте штампів у спілкуванні, постійно шукайте нові форми, засоби, методи та прийоми.
- Долайте негативні установки стосовно конкретного учня.
- У процесі спілкування уникайте абстрактної критики вихованця, оскільки це породжує опір у ставленні до вихователя.
- Якомога частіше посміхайтесь до вихованців: це породжує позитивні емоції, спонукає до продуктивного спілкування.
- Прагніть, щоб у процесі вашого спілкування з дітьми частіше було чути схвалення, заохочення.
- Відкрито виявляйте в дитячому колективі своє ставлення до вихованців.

- Постійно розвивайте свою комунікативну пам'ять, тримайте в голові педагогічні ситуації, їх хід.
- У процесі спілкування в центрі уваги має бути особистість вихованця, його гідність.
- Технологія і тактика спілкування мають бути спрямовані на подолання психологічних бар'єрів між вихователем і вихованцем.
- Враховуйте у процесі спілкування індивідуальні особливості прояву темпераменту, характеру.
- Особливо уважно продумуйте хід і особливості спілкування з важковиховуваними учнями.
- У процесі спілкування з учнями не зловживайте владою, яка належить вам як учителеві.
- Постійно удосконалюйте інструмент спілкування — власне мовлення.

ДЯКУЮ ЗА
УВАГУ!!!

